

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVIY TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Gulzar Jumamuratova; Tumaris Azizova

O'zbekiston Pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti

Qoraqalpogiston filiali katta ilmiy xodimalari

Rezume: Maqolada boshlang'ich ta'lim mazmunini oshirishda zamonaviy pedagogic texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalarining poliga qisqacha to'xtab o'tilgan bo'lib, dars mazmunini oshirish yuzasidan yangi pedagogik usul va vositlar tavsiya qilingan.

Резюме: В содержании статьи дана рекомендация по внедрению современного преподавания и роль информационных и коммуникационных технологий в реализацию нового содержания курсов и методов обучения.

Summary: The contents of the article, primary education, the implementation of modern teaching and the role of information and communication technologies to dwell on the implementation of the new course contents and teaching methods and tools recommended.

Tayanch so'zlar: Boshlang'ish sinf o'quvchisi, uzluksiz ta'lim tizimi, innovatsion texnologiya.

Ключевые слова: ученики начальной школы, система непрерывного образования, инновационная технология.

Key words: elementary school pupil, continuing education system, innovative technology.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, bilimlarni keng va oson o'zlashtirish maqsadida innovatsion pedagogik texnologiyalarning usul, vosita va shakllarini to'g'ri tanlab, ulardan foydalanish muhim sanaladi.

Savod o'rgatishda o'qish darslarining asosiy vazifasi o'quvchilarda tovush va harfni tanishtirish, ularni to'g'ri talaffuzini o'rgatish orqali bolalarda to'g'ri, ongli, ifodali o'qish konikmalarini shakllantirishdan iborat.

O'qishga o'rgatish uchun avvalo, o'quvchi tovush va harf bilan yaxshiroq tanishtirilishi lozim. Tovush va harf bilan tanishtirishda bo'g'indan, tovushdan ajratish tamoyiliga rioya qilinadi.

O'qishga o'rgatishda bo'g'in asos qilib olinadi. Buning uchun o'qituvchida bo'g'in jadvali bolishi lozim. Bo'g'in va uning ahamiyati haqida atroflicha ma'lumot berish ularning yozma savodxonligini to'g'ri shakllantirishda, so'zlarni xatosiz yozishlari uchun bo'g'inga bo'lishlarida, shu bo'g'indagi har bir tovushning o'rnini, tartibini aniq

tasavvur qilgan holda so'zlardagi harflarni tushirib qoldirmasdan, o'rnini almashtirmasdan to'g'ri yozislarini ta'minlaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ona tilida o'qush-yozishni tez va oson o'rganib olishlari uchun mavjud darsliklardan tashqari, qo'shimcha o'quv adabiyotlarini yaratishga ehtiyoj sezilmoqda. Masalan, 2-sinf uchun "Sinf ishi", "Uy ishi" uchun maxsus qo'llanmalar yaratilsa, o'quvchilar uchun ham, o'qituvchilar uchun ham qulay bo'lardi. O'quvchi uchun tovushlar talaffuzini o'rgatadigan, to'g'ri nutqini shakllantirishda yordam beradigan ovozli uskuna, shuningdek, yozilishi, ma'nosini o'rganishda rangdor, lug'atni rasmlar orqali o'rgatadigan, uy ishi uchun esa rasmlarni so'zlar bilan bog'lovchi mashqlar, yangi harf va shu harfdan boshlanuvchi so'zlarni to'g'ri hamda chiroyli yozishni o'rgatishga mo'ljallangan uslubiy qo'llanmalar bo'lsa ta'lim samaradorligi oshgan bo'lardi.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, savodxonlik darajalari, shaxsiy tabiatlariga ko'ra didaktik o'yinlar orqali evristik suhbatlar loyihalashtirish asosidagi metodlar keng qo'llanilmoqda. Agar o'qitish jarayonida har bir o'quvchi o'zining o'zlashtirish imkoniyati darajasida topshiriqlar olib ishlaganida u yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlagan bo'lar edi. Bunday holatni faqat tabaqalashtirilgan ta'lim orqaligina amalga oshirish mumkin. Endi ta'lim jarayonlarini didaktik o'yinlar orqali amalga oshirish haqida fikr yuritamiz. Interfaol o'yinli metodlar o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega. Interfaol o'yinlarning asosiy turlari: intellektual (aqli) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat.

Dars jarayonida bir nechta metodlardan o'rinli foydalayish darsning samaradorligini oshiradi, o'quvshini faollashtiradi. Ta'lim shakli, metodlari sinfdan sinfdan o'tgan sari oddiydan murakkabga qarab rivojlandirib borilishi, quyi (2-4) sinflarda ko'proq rasmlar, narsa buyumlardan foydalanish, slaydlar, aydio va videolavhalardan foydalanish, darslarda ta'limiy o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Masalan, ona tilini boshlang'ich sinf o'qituvchilariga didaktik

«Beshinchisi (oltinchisi, ettinchisi ...) ortiqcha» metodini olaylik. O'quvchilarning mantiqiy tafakkur yuritish ko'nikmalariga ega bo'lishlarida ushbu metod alohida ahamiyatga ega. Uni qo'llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi: o'rganilayotgan mavzu mohiyatini ochib berishga xizmat qiluvchi tushunchalar tizimini shakllantirish; hosil bo'lgan tizimdan mavzuga taalluqli bo'lgan to'rtta (beshta, oltita, ...) va taalluqli bo'lmagan bitta o'yinlardan, zamonaviy metodlardan foydalangan holatda o'rgatishni ko'rib chiqamiz: tushunchaning o'rin olishiga erishish;

o'quvchilarga mavzuga taalluqli bo'lmagan tushunchani aniqlash va uni tizimdan chiqarish vazifasini topshirish; o'quvchilarni o'z harakatlari mohiyati nisharhlashga undash (mavzuni mustahkamlash maqsadida o'quvchilardan tizimda saqlanib qolgan tushunchalarga ham izoh berib o'tishlari hamda ular o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni asoslashlarini talab etish lozim). Mazkur metod o'quvchilardan o'rganilayotgan mavzu (yoki bo'lim, bob) yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olishni talab qiladi.

1-sinf darsligidagi «Oshxona jihozlari», «Qushlar», «Uy hayvonlari va parrandalar» kabi mavzularini o'rganishda yangi mavzuni mustahkamlash uchun mazkur metodni qo'llash ijobiy natija beradi. Bunda mavzuga oid to'rtta va taalluqli bo'lmagan (ortiqcha) bitta so'z (tushuncha, fikr) beriladi. O'quvchilar ana shu so'zni (tushuncha, fikr) aniqlaydilar. Masalan, darsligidagi berilgan topshiriqni bajarishda quyidagicha qo'llash mumkin. Yozuv ekranda ko'rsatiladi. O'quvchilar ortiqcha so'zni aniqlashadi. Uy hayvonlari: sigir, qo'y, toshbaqa, ot, it. So'ng bu so'zlar ishtirokida gap tuzish topshirig'i beriladi va tuzilgan gaplar asosida axloqiy tarbiya amalga oshiriladi. Namuna: Ot - insonning eng ishonchli do'sti. Tuzilgan gaplar asosida o'quvchilar qalbida ona tabiatga muhabbat uyg'otiladi, uy hayvonlariga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lishga o'rgatiladi. «Ketma-ket» metodi. Qog'ozlarga bitta gapning har bir so'zi alohida-alohida yoziladi va aralashtirib yuboriladi. O'quvchilarning vazifasi qog'ozli kartochkalardi shunday terishi kerakki, natijada to'g'ri gap hosil bo'lsin. Masalan: ikkinchi, bizning, qavatda, joylashgan, sinfimiz. To'g'ri javob: Bizning sinfimiz ikkinchi qavatda joylashgan. Rasmlarni to'g'ri joylashtirish metodi. Kichik guruhlarda ishlashda ushbu metoddan foydalanish ham ijobiy natijalarini kafolatlaydi. Metodni qo'llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

- o'qituvchi tomonidan o'rganilayotgan mavzuning mohiyatini mantiqiy ketma-ketlikda yoritishga xizmat qiluvchi tushunchalarni ifoda etgan maxsus kartochkalar majmui tayyorlanadi;
- har bir guruhga kartochkalarining alohida majmuasi topshiriladi va kartochkalarining ulardagi tushunchalarga asosan mantiqiy ketma-ketlikda joylashtirish vazifasi yuklanadi;

- guruhlar tomonidan topshiriq bajarilib bo'lgach, kartochkalarining orqa tomoni o'chiriladi va maxsus qoplama ochilib topshiriqning qay darajada to'g'ri bajarilganligi aniqlanadi. Agar topshiriq guruhlar tomonidan to'g'ri bajarilgan bo'lsa yakuniy jarayonida kartochkalar orqa tomoni o'chirilganida mavzuning mohiyatini yorituvchi tushuncha hosil bo'ladi. Metoddan foydalanishning afzalligi shundaki, bu jarayonda o'quvchilarda mavzuni muayyan qismlarga bo'lib o'rganish va qismlar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlik hamda aloqadorlikni analiz va sintez asosida aniqlash

ko'nikmalari hosil qilinadi. Ma'lumki, darsliklarida adabiy o'qish uchun turli she'rlar, hikoyalar, ertaklar ham berib boriladi. Ushbu ertak va hikoyalar o'qib bo'lingach, ularni takrorlash uchun ushbu metoddan foydalanish yaxshi natija beradi. Buning uchunshu ertaklar asosidagi rasmlarni har xil qilib doskaga terib qo'yiladi. O'quvchilar rasmlarni mavzuni mantiqiy ketma-ketlikda yoritishga xizmat qiladigan shaklda qayta terib chiqadilar va ertak mavzusini qisqacha so'zlab beradilar.

«Video topishmoq» metodi.

Hozirgi kunda pedagogik faoliyatda turli axborot vositalari (kompyuter, televidenie, radio, nusxa ko'chiruvchi qurilma, slayd, video va audio magnitofonlar) yordamida ta'lim jarayoni tashkil etilishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'qituvchilar oldida ulardan o'rinli va maqsadga muvofiq foydalanish vazifasi turibdi.

Videotopishmoq metodidan foydalanishda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

- o'quvchilar e'tiboriga o'rganilayotgan mavzu mohiyatini tasviriy yoritishga yordam beruvchi izohlarsiz bir nechta videolavha namoyish etiladi;
- o'quvchilar har bir lavhada qanday jarayon aks ettirilganini izohlashadi;
- jarayonlarning mohiyatini daftarlariga qayd etishadi;
- o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob qaytarishadi.

Mazkur metod asosida mavzuga doir kompyuter orqali videolavha namoyish etiladi. O'quvchilar videolavha mavzusi, unda ifodalangan mavzu haqida o'z fikr mulohazalarini bildirishadi. Masalan, «Elektr jihozlari» (1-sinf), «Yil fasllari» (2-sinf) kabilar asosida o'quvchilarga milliy an'alarimiz, urf-odatlarimiz, iqtisodiy munosabatlar haqida tushunchalar beriladi

Bu metodlar, o'yinlar o'quvchilarning og'zaki nutqini o'stirishga, yangiliklarni ona tilida eshitish, ularni birinchi bo'lib so'zlab berishga intilish, chiroyli va bexato gapirishni o'rgatishga sabab bo'ladi. Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, har qanday didaktik o'yinlar, interaktiv metodlar dars jarayonining qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi. O'qituvchi va o'qituvchilar orasidagi munosabatlarni yaxshilaydi. Yuqorida keltirilgan metodlar boshlang'ich sinflar darslarida qo'llanilganda kutilgan natijalarni beradi, o'quvchilarning faolligini oshiradi, xotirasini mustahkamlaydi, mavzuning xotirada saqlanib qolishini ta'minlab motivatsiya berib boradi.

Adabiyotlar:

1. Boshlang'ich ta'lim Konsepsiyasi -T: 1998/. /Boshlang'ish ta'lim jurnali №6 son. 12-128-b.
2. Yuldoshev. J. Ta'limimiz istiqloq yulida .- T.: Sharq, 1996. 223b.